

Amerikalı Hristiyan Ailede Din Eğitimi Süreçlerine Örnek Olarak ChildFaith Adlı Eserin İncelenmesi*

Examining the Practices of ChildFaith Book as an
Example of the Processes of Religious Education in
An American Christian Family**

Hülya BAŞTÜRK, Sorumlu Yazar, Doktora Öğrencisi | Correspon-
ding Author, Ph.D. Student
İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü | İnönü University, Insti-
tute of Social Sciences, Malatya/Türkiye
basturkhulya@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3587-6024>

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Derleme Makale / Review Article

Geliş Tarihi / Received Date: 05.11.2022

Kabul Tarihi / Accepted Date: 20.05.2023

Yayın Tarihi / Published Date: 25.06.2023

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Baştürk, H. (2023). Amerikalı Hristiyan ailede din eğitimi süreçlerine örnek olarak childfaith adlı eserin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21 (45), 35-62

<https://doi.org/10.34234/ded.1199949>

* Bu makale, “Baştürk, H. (2022). Çocukta Maneviyat ve Allah Tasavvurunun Gelişiminin İncelenmesi: Child Faith Örneği, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.” isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** This article is derived from the master's thesis titled “Examining The Development Of Spirituality And God Concept In Children: The Example Of Child Faith” by Baştürk, H. (2022). (Unpublished master's thesis). Inonu University, Institute of Social Sciences, Malatya.

Öz: Hristiyanlığın egemen olduğu bir ülkede yaygın din eğitimi pratiklerini bütün ayrıntılarıyla ve birincil kaynaklardan görmek hem eğitimciler hem de araştırmacılar için önemli bir referans noktasıdır. Hristiyanlık eğitimi verilen ülkelerde ailede din eğitiminin nasıl sunulduğu noktasında akademik kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Amerika’da Hristiyan bir ailenin bebeklik ve çocukluk dönemi din eğitimi sürecini teorik ve pratik yönleriyle inceleyen “ChildFaith” isimli eser, din eğitimi ile ilgili birçok çalışması olan yazarların akademik tecrübeleri ve kendi çocuklarını yetiştirirken edindikleri tecrübeyle kaleme alınmıştır. Bu eser Amerika’da orta sınıf bir ailede yaygın din eğitiminin genel bir çerçevesini sunması açısından oldukça kapsamlı ve günceldir. Bu çalışmanın amacı, çocuğun din eğitiminin imkânını ve süreçlerini ortaya koyan, ebeveynlerin sorumluluklarına dikkat çeken ve onlara çeşitli tavsiyeler sunan “ChildFaith” adlı kitabın örnekliğinde Amerikalı Hristiyan ailede din eğitimi ortaya koymaktır. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. İlgili kitap incelenmiş, konunun daha iyi anlaşılması için ilgili diğer çalışmalara da müracaat edilmiştir. Sonuç olarak gelişimsel anlamda yaklaşık on yaşına kadar, eğitilmiş Hristiyan bir ailede nasıl bir din eğitimi verildiği genel hatlarıyla incelenmiştir. Söz konusu kitapta temel olarak, bebeklik döneminden itibaren din eğitime başlanabileceği ve gelişim dönemlerine uygun olarak çeşitli yöntemlerin izlenmesiyle çocuğun dini-manevi gelişiminin aile tarafından desteklenmesinin mümkün olduğu vurgulanmış ve ebeveynlere bu konuda yol göstermek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, ChildFaith, Hristiyan Eğitimi.

&

Abstract: In Examining the practices of non-formal religious education in a predominantly Christian country, through primary sources and with comprehensive detail, serves as a crucial point of reference for both educators and researchers. In countries where Christianity is taught, academic resources are needed to understand how religious education is offered in the family. The book titled “ChildFaith”, that explores the process of religious education during infancy and childhood period of a Christian family in America with theoretical and practical aspects, was written by authors who have extensive academic expertise in the field of religious education, as well as personal experience gained from raising their own children. This study is quite comprehensive and up-to-date as it presents a

general framework of non-formal religious education within a middle-class family in America. The aim of this study is to explore the dynamics of religious education in the American Christian family, using the book “ChildFaith”, as an example. The study sheds light on the potential and processes involved in the religious education of children, emphasizing the responsibilities of parents and offers them various recommendations. In our study, we utilized the document analysis method as one of the qualitative research methods. The relevant book was examined and other relevant studies were consulted for a better understanding of the subject.

As a result, we conducted a comprehensive examination of all aspects of religious education within an educated Christian family up to the age of ten, from a developmental perspective. The book in question focuses on the initiation of religious education from infancy and highlights the potential for parents to facilitate their child’s religious and spiritual development through a range of methods tailored to their developmental stages. Its primary objective is to provide guidance to parents in this regard.

Keywords: Religious Education, ChildFaith, Christian Education.

(The Extended Abstract is at the end of the article)

Giriş

Çocukların dini gelişimiyle alakalı birçok çalışma yapılmıştır. James Fowler, Ronald Goldman ve David Elkind gibi araştırmacıların çalışmaları, çocuklarda dini ve manevi gelişim ile alakalı en fazla bilinen çalışmalardır (Oruç, 2013). Bu çalışmaların çoğunda bilişsel gelişim kuramının araştırma ve inceleme yöntemleri uygulanmıştır. Ancak Jean Piaget’nin (1896-1980) bilişsel gelişim kuramı, çocuk maneviyatının uzun bir süre göz ardı edilmesinin ana nedenlerinden biri olarak görülmüştür. Çocukların 11-12 yaşına kadar soyut düşünme geliştiremeyeceğini varsayan bu kuramdan ötürü, maneviyatın doğumdan itibaren gelişebileceğini öne süren düşünceler uzun süre kabul görmemiştir. Piagetci araştırmacılar, bilişsel gelişimde olduğu gibi dini gelişimi de gözlenebilir ve ölçülebilir şekilde açıklamaya çalışmışlardır (Boyatzis, 2009). Fakat çocukluk döneminde din ile ilgili düşüncelerin Piaget’in soyut düşünme adını verdiği dönemden çok daha öncesinde gelişmeye başladığını söyleyen ve din eğitiminin bilişsel gelişim kuramlarıyla sınırlandırılmasına karşı çıkan araştırmacılar olmuştur. Amerikalı araştırmacılar Donald ve Brenda Ratcliff, “ChildFaith” adını verdikleri kitapta bu konu hakkındaki düşüncelerini açıklamışlardır. Bu çalış-

ma, Piaget'in bilişsel gelişim kuramına dayanan araştırmaların aksine manevi gelişimin bebeklikten itibaren başladığı ve din eğitiminin çok küçük yaştan itibaren aile içinde verilebileceği iddiası üzerine kurulmuştur. Çocukların on bir yaşından önce soyut kavramları anlayamayacakları ve dolayısıyla bir Tanrı tasavvuru geliştiremeyecekleri, bu yaşa kadar dini ve manevi eğitimden uzak tutulmaları gerektiği anlayışına karşı çıkmışlar ve ailede sağlıklı bir din eğitimi verildiği takdirde çocukların buna karşılık vereceklerini hem akademik araştırmalar hem de kendi tecrübeleri üzerinden savunmuşlardır.

Din eğitimine bebeklik döneminden itibaren başlanabileceğini savunan Ratcliff'lerin bu çalışmayı ortaya koyma amaçları, aile içinde gerçekleştirilmek istenen din ve maneviyat eğitiminde ebeveynlere ve diğer yetişkinlere tavsiyeler ve alternatif yöntemler sunmaktır. Hem eğitimci hem ebeveyn olan Ratcliff'lerin kitapta sunmuş oldukları tavsiyelerin gerek kendi çocukluklarında yaşadıkları deneyimlere gerekse çocuklarını yetiştirirken sahip oldukları deneyimlere dayanması oldukça önemlidir. "ChildFaith" kitabı, Amerikalı Hristiyan bir ailede çocuk din eğitiminin süreç içerisinde nasıl gerçekleştiğini somut bir şekilde ortaya koyarak Hristiyan ailelerde din eğitimi dair örneklik teşkil etmektedir. Kitapta dini ve bilimsel kaynaklar birlikte kullanılmış; bu anlamda hem teorik hem de pratik bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Amerikalı Hristiyan bir ailede din eğitiminin hangi süreçlerden geçerek ve hangi yöntemler izlenerek gerçekleştirildiğini incelemektir. Çocuk din eğitimi dair bilgi birikimlerini ve kendi tecrübelerini anlatan araştırmacı ebeveynlerin kaleme aldığı "ChildFaith" adlı kitap, orta sınıf Amerikan Hristiyan bir aile örneği sunması sebebiyle konuyla ilgili incelemeye tabi tutulmuştur. Türkçe literatürde, Müslüman bir ailede din eğitimi dair birçok bilimsel çalışma mevcuttur. Fakat diğer dinlere mensup ailelerde din eğitimiyle ilgili çalışmalara pek rastlanmamaktadır. Birçok ülkede devlet veya dini kurumlar tarafından yürütülen Hristiyan din eğitimi ile alakalı çok sayıda çalışma mevcut olmasına rağmen bu ülkelerde, din eğitiminin Hristiyan ailede nasıl gerçekleştiği boyutuna dair müstakil çalışmalar bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın konuyla ilgili ortaya konulacak müstakil bir çalışma olması önemli görülmektedir. Diğer dinlere mensup ailelerde din eğitiminin hangi yaşlarda verilmeye başlandığının, hangi gelişim döneminde ne gibi uygulamalar yapıldığının ve bu uygulamaların ne gibi sonuçlar doğurduğunun anlaşılması açısından bu konuda bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın sınırlılığı, yalnızca söz konusu kitapta yer alan din eğitimi hakkındaki görüşlere, uygulamalara, yöntemlere ve tavsiyelere yer verilmiş olmasıdır.

ChildFaith: Çocuklarınızla Tanrı'yı ve Manevi Gelişimi Deneyimlemek

Kitap, temelde iki kısımda incelenebilir. Kavramsal açıklamalardan sonraki ilk dört bölümde araştırmacılar manevi gelişimi, gelişimsel dönemlere göre tartışmışlardır. Bu kısımlarda çocuğun manevi gelişimini bebeklik, erken çocukluk ve çocukluk dönemi olmak üzere üç döneme ayırarak açıklamaya çalışmışlardır. Kitabın amacı, okuyucuların bir çocuğun manevi değişimleri ve deneyimleri ile ilgili olarak bu aşamaların her birine özgü birçok hususu ve bu dönüşümlerle çocukları nasıl daha iyi yönlendirebileceklerini anlamalarına yardımcı olmaktır. Kitabın ikinci kısmı diyebileceğimiz son yedi bölümde ise yetişkinlere, çocuklarının maneviyatlarını nasıl besleyecekleri ve diğer bir söyleyişle, çocuklarına aile ortamında nasıl sağlıklı bir din eğitimi verebileceklerine dair birçok yol gösterilmiştir.

Araştırmacılar, İncil'den aldıkları kaynaklara dayanarak çocukların Tanrı nezdinde büyük önem ifade ettiğini düşünmüşler ve din eğitimi de büyük oranda bu temel üzerinden başlatmışlardır. Bu eseri kaleme alma amaçlarını şöyle açıklamışlardır (Ratcliff & Ratcliff, 2010, s. 2):

Bu kitap, sizin gibi ebeveynlerin araştırmalarını, incelemelerini ve ilgili tecrübelerini yansıtarak çocuklarınıza, Tanrı ile daha yakın bir ilişki kurmaları için rehberlik etmenize yardımcı olmayı amaçlamıştır. Çocuklarınızın Tanrı'yı sevmelerini, deneyimlemelerini ve manevi bir hayat içinde büyümelerini istediğinizi biliyoruz. Çocuklarınızın manevi olarak büyümelerine yardımcı olmak için size eşlik etmek istiyoruz. Önerilerimizin en azından bir kısmının size yardımcı olacağını umuyoruz.

Manevi Gelişim ve Manevi Deneyimler

Manevi gelişim birçok araştırmacı tarafından değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu alanda çalışma yapan akademisyenler manevi gelişimi genel olarak benliğin, kendisinden daha büyük bir şeye doğru aşılma dürtüsünün insanın içsel kapasitesinde var olması olarak tanımlamışlardır (Benson vd., 2003). Manevi gelişim, birçok araştırmacı tarafından dini gelişimle benzer anlamda kullanılmıştır ve dolayısıyla bazı farklılıklarla birlikte benzer tanımlamalar yapılmıştır (Bkz., Oruç, 2019).

G. Stanley Hall tarafından 1882 yılında yapılan, çocukların dini hayal gücünü inceleyen çalışma dini gelişim alanında yapılan ilk çalışmalardandır. Hall, dini gelişimin bilinçsizlikle başlayıp somut ve antropomorfik Tanrı imgeleri taşıyan fetişizm ve doğaya tapınma ile devam ettiğini ifade etmiştir. Bu sebeple soyut algılama yetenekleri henüz gelişmediği için küçük çocuklara, somut imge ve hikâyelerden oluşan Eski Ahit üzerinden din eğitimi verilmesini; ergenlik

dönemindeki çocuklara, soyut ilkeleri içeren Yeni Ahit üzerinden din eğitimi verilmesini tavsiye etmiştir (akt. Oser vd., 2007).

Hall'dan daha önce Jean-Jacques Rousseau, dini gelişim hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Eğitim üzerine kaleme aldığı kitabı Emile'de, çocukların Tanrı'yı insanbiçimci bir şekilde tasavvur ettiklerini ve Hristiyanlığın temel prensiplerini anlamadıklarını ifade etmiştir. Ona göre çocukların kendilerine din hakkında anlatılanları hem anlaması hem de bunlara inanması gerekir. Fakat küçük çocuklar bunları kavrayacak durumda olmadıkları için anlayabilecekleri yaşa gelene kadar din eğitiminden uzak tutulmalıdır (Rousseau, 2009).

Piaget, bir insanın bilişinin hayat boyu nasıl geliştiğini incelemiş ve bu konuda öncü çalışmalar yapmıştır. Onun bilişsel gelişim kuramına göre, bir çocuğun 11 veya 12 yaşına gelinceye kadar soyut ifadeleri anlaması, problemler karşısında mantıksal çözümlemeler yapması mümkün değildir. Çocuklar ancak bu yaştan sonra varsayıma dayalı düşünce geliştirebilir. Adalet, merhamet, sevgi gibi gözle görülemeyen, sadece zihinle anlaşılabilen kavramlar bu dönemde çocuğun dünyasında anlam kazanmaya başlar (Ergin, 2020; Köylü & Oruç, 2017). Piaget, geliştirdiği bilişsel gelişim kuramını dini gelişim için uygulamamıştır ancak onun kuramı çoğu kez dini gelişim ve din eğitimi araştırmalarında dayanak olarak kullanılmıştır. Önceden dini gelişim teorileri, inanç ve aşkınlıkla ilgili meseleleri açıklamaktan kaçınmıştır. Bunun yerine, bilgi ve kavramlara bilişsel, Piagetçi bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Örneğin, çocukların Allah tasavvurlarını bilişsel bakışla açıklamaya çalışmışlardır. Piagetçi araştırmacılar genellikle, olgunlaşmamış bireylerin yani küçük çocukların dini düşüncelerine değer vermemişler ve alt aşamalardaki bireylerin düşüncelerinin, büyüyen dini ve manevi düşünceye destek olabileceğine ihtimal vermemişlerdir (Oser vd., 2007).

Ratcliff'ler bu kitapta, bir insanın bebeklik döneminden itibaren dini/manevi gelişim gösterebileceğini savunmuştur. Onlara göre manevi gelişim iki türdür. Biri, çocuk büyüdükçe ortaya çıkan ve yaşa bağlı aşamaları ifade eden türden manevi gelişimdir (spiritual development). Çocuklar, yaşamlarının her alanında meydana gelen genel gelişimlerinden ötürü manevi konular hakkında zaman içerisinde farklı düşünürler. Beynin olgunlaşması, gelişimin bu yönünü büyük ölçüde etkiler. Manevi gelişimin diğer bir türü ise beynin olgunlaşmasından bağımsız olandır (spiritual growth). Buna göre bir yetişkin, bir bebeğin sahip olduğu düzeyde maneviyata sahip olabilir. Küçük bir çocuk, Allah'a karşı çok hassas ve duyarlı olabilir. Bunun sebebinin ise çocuğun ailede aldığı eğitim olduğunu ifade etmişlerdir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Çocuklar, Tanrıya dua etmeye ve inancın diğer yönlerine dair daha komplike tasavvurları kademeli olarak geliştirirler. Örneğin, araştırmacılar okul öncesi çocuklarının Tanrı'yı, eğer doğru bir şekilde isterlerse kendilerine istedikleri her şeyi veren bir sihirbaz olarak görme eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Böyle düşünmelerinin sebebi, bu dönemde benmerkezi (egosantrik) düşüncenin hâkim olmasıdır. Çocuk kendisi dışındaki tüm varlıkların onun için var olduğuna inanır. Bu sebeple Allah'ı kendisi için var olan, güneşi, ayı, tüm evreni kendisi için yaratan ve her koşulda kendisinin isteklerini gerçekleştirecek varlık olarak tasavvur eder (Atik, 2019). Okul çağı çocukları ise Tanrı'yı, insanlardan daha büyük ve daha iyi olan ancak esasında onlardan farklı olmayan bir Süpermen gibi görürler. Çocuklar, altı-yedi yaşlarında Tanrının her şeyi bilen olduğunu anlayabilirler. Sekiz yaşından itibaren Tanrının her şeye gücünün yettiğinin bilincinde olabilirler. Onun her zaman her yerde olduğunu anlayacak seviyeye gelmeleri birkaç yıl daha alabilir. Duaya, kutsal kitaba ve Tanrı ile alakalı tüm fikirlere dair tasavvurlar benzer bir süreç takip eder (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Yapılan bir araştırmada 5-8 yaş grubundaki Yahudi çocukların Tanrı tasavvurlarının Hristiyan çocuklarından daha soyut olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple Tanrı kavramının anlaşılma düzeyini etkileyen, dini yönelimlerin doğasında var olan din eğitiminin önemi nedir sorusu önem kazanmaktadır (Nye & Carlson, 1984). Çocukların içinde bulunduğu kültürün ve aldıkları din eğitiminin onların Tanrı anlayışları üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür (Coles, 1991). Örneğin, Yavuz'un araştırması, Piaget'nin somut işlemler adını verdiği döneme denk gelen 7 yaşındaki Müslüman çocukların somut, antropomorfist Tanrı tasavvurunu terk ettiklerini ortaya koymuştur (Yavuz, 2012).

Ratcliff'ler, inançla ilgili konuları anlamakta yaş farklılıklarını göz önünde bulundurmanın önemli olduğunu düşünürler. Bu sebeple Tanrı ve onun çocuklara olan sevgisi hakkında konuşmak okul öncesi çocukları için, soyut öğretileri öğretmeye çalışmaktan çok daha uygun bulunmuştur. Bu yaşlarda çok karmaşık konular hakkında tartışmak, genellikle kafa karışıklığına, bıkkınlığa ve manevi konulara karşı hoşnutsuzluğa neden olacaktır. Farklı yaşlarda çocukların düşünme biçimlerinin farklı olmasını anlamak önemlidir. Ancak Ratcliff'ler, çocukların kuramcılarının açıkladığı evrelerle mutlaka sınırlı olduğunu düşünmezler. Bu evreler, bir şekilde teste tabi tutulduğu vakit bir çocuk için tipik ve ortalama olanı ortaya koyar. Çocuklar başka şekillerde teste tabi tutulsalardı gelişim dönemleri farklı olur muydu diye sormak mümkündür. Aşama teorisi merkezli araştırmalar, çocukların inançla ilgili düşüncelerinde nasıl değişiklik olduğuna dair ipuçları verebilir. Ancak her çocuk, kitaplardaki kalıplara uymaz. Eğer ço-

cuk, Tanrıyla ilgili tecrübelerle sahipse veya ebeveyni tarafından sevgiyle teşvik ediliyorsa manevi konuları kavrayabilmek için daha avantajlı olur. Çocuklar gelişim oranlarının değişikliğinden ötürü farklılaştığı gibi ailede aldıkları din eğitiminden kaynaklı olarak değişikliklerinden ötürü de farklılaşırlar. Ratcliff'ler, buna kendi yaşadıkları bir olayı örnek verirler (Ratcliff & Ratcliff, 2010, s. 7):

Çocuklarımızdan biri beş yaşlarındaiken kilisede bizimle birlikte inzivaya çekilmişti. Bir gece oturup ateşe bakarken “Ateş çarmıha gerilmiş İsa gibi ve ateşin etrafındaki taşlar ise İsa’ya bakan insanlar gibidir” dedi. Bu kendiliğinden gelen yorum karşısında hayrete düşmüştük çünkü Piaget ve diğer araştırmacılara göre soyut düşüncenin ergenlik öncesi döneme kadar gelişmemesi gerekiyordu.

Ebeveynler ve öğretmenler çocukların manevi gelişimlerini hızlandırabilir ve çocukların öğrendiklerini uygulayarak deneyimlemesi de manevi gelişimlerini etkiler. Manevi konuların öğretimi günlük hayata aşılanırsa çocuğun manevi gelişimi ilerleyebilir. Bir günbatımında ebeveynlerin günbatımının güzelliği karşısındaki hayranlıklarını ya da Allah’ın insanları nasıl güzel yarattığına dair hayranlıklarını dile getirmeleri buna birer örnektir (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Ratcliff'ler çocuk eğitiminde sağlıklı iletişim kurmanın önemine işaret ederler. Çocuklar, Tanrı hakkında apaçık yanlış ama aynı zamanda kulağa sevimli gelen yorumlar yaptığında yetişkinlerin kendilerine gülerek onları küçümsemediğini hissedebilirler. Yetişkinler, çocukların olgunlaşmamış hallerini olgunlaşmaya giden yolda bir gereklilik olarak önemsemelilerdir. Onları onaylamak için dini yolculukları hakkında kesin bir şekilde konuşabilecekleri olgunluğa erişmeleri beklenmemelidir. Aksine onların deneyim ve anlayışları kusurlarına rağmen o anda onaylanmalıdır. Bir çocuğun olgunlaşmamış olmasına rağmen mevcut deneyimini onaylayarak onun büyümek ve olgunlaşmak için cesarete sahip olmasının sağlanacağı düşünülmüştür (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Manevi deneyimler olmadan inanç, cansız ve verimsiz olma eğilimindedir. Rebecca Nye, İngiltere’de okul çağındaki çocuklarla yaptığı araştırmada, çocukların manevi deneyimlerinin algısal olduğu kadar duygusal olduğunu, manevi deneyimlerin çocuğun dünyayı algılama şeklini değiştirdiğini saptamıştır (akt. Ratcliff & Ratcliff, 2010). Günlük manevi deneyim, kişinin günlük hayatta aşkın olanla bağlantısından ötürü huşu, şükran, merhamet, şefkat, sevgi ve derin bir iç huzur gibi hisleri deneyimlemesidir (Underwood, 2011). Örneğin bir çocuğun doğal bir güzelliği izlemekten haz duyması ve Tanrı’nın doğayı ne kadar güzel yarattığına dair huşu hissetmesi bir manevi deneyimdir. Bir çocuğun huşu halini ve merakını Tanrı’ya doğru yönlendirmek genellikle oldukça kolaydır. Mese-

la çocuk, doğadaki bir şeyin güzelliğinden etkilendiği vakit ebeveyni ona, “*Bu Tanrı’nın yarattığı harika bir şey değil mi? Haydi ona teşekkür edelim ve bunu yarattığı için ne kadar yüce olduğunu söyleyelim*” şeklinde bir şey söyleyebilir. Burada amaç, çocuğun ruhsal deneyiminde övgü ve minnettarlığın gelişmesini sağlamaktır. Manevi deneyim anlarında Tanrı ânın içine dâhil edilebilir fakat bazen her şeyi yetişkinlerin açıklaması gerekmez. Catherine Stonehouse, kilisede öğretmenlik yapan yetişkinlerin bazen İncil veya teoloji hakkında konuştuklarında çocuğun manevi deneyimlerini kesintiye uğrattıklarını söylemiştir. Stonehouse, “*Çocuk bir kıssayı dinlerken kıssadaki hayranlık ve merak uyandıran manevi öğeleri kendi hayal gücüyle keşfedebilir ve bunun için genellikle zamana ihtiyaç duyar. Ebeveynlerin çocukların bu deneyimleri yaşamaları için zaman tanıması gerekebilir*” şeklinde tavsiyede bulunmuştur (akt. Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Gelişim Dönemlerinde Dini Gelişim ve Ebeveynin Sorumluluğu

Bebeklik dönemi

Ratcliff’ler, ebeveynlere çocukları doğmadan önce onların manevi beslenmesine hazırlık için dua etmelerini önermişlerdir. Örneğin araştırmacıların bir arkadaşı, çocuğuyla sembolik bir bağ kurmak için doğumdan önce eşinin karnına sık sık elini koyarak dua ettiğini söylemiştir. Diğer önemli bir husus ise ebeveynin hamilelik sırasında anneye pozitif bir hamilelik süreci yaşatmaya özen göstermeleridir. Yüksek stres ve duygusal kargaşa anne karnındaki çocuğu olumsuz etkileyebilir. Anne çocuğun sağlığı için bulaşıcı hastalıklardan da kaçınılmalıdır. Amaç, çocuğa duygusal ve fiziksel olarak makul ortamı sağlamaktır (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Ebeveynler doğumdan önce, çocuğu olan veya olacak yakın arkadaşları ile çocuklarının maneviyatını nasıl besleyecekleri konusunu konuşabilirler. Anne ve babalar, eşleriyle ve arkadaşlarıyla manevi ve dini pratikler üzerine konuşabilir ve ileride çocuğuna bunlardan hangilerini öğretmek istediklerini, hangilerini istemediklerini tartışabilirler. Anne ve babalar ayrıca kendi din eğitimi süreçlerini de göz önünde bulundurarak bunlardan hangi aktiviteleri ve fikirleri çocukları üzerinde kullanmayı, hangilerini geride bırakacaklarını düşünebilirler. Özetle, doğum öncesi aylar önemli zamanlardır ve Ratcliff’ler anne ve babalara bu dönemi sadece, bebeklerine beşik alacakları, kıyafetlerini alıp yıkayacakları fiziksel bir hazırlık dönemi olarak değil aynı zamanda ruhsal bir hazırlık dönemi olarak görmelerini ve bu fırsatı iyi değerlendirmelerini tavsiye etmişlerdir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Yüzyıllar boyunca bazıları, yeni doğmuş bir bebeğin zihninin boş bir sayfa gibi olduğuna ve çevrenin bebeğin mizacını ve davranışlarını tamamen belirlediğine inanmıştır. Locke tarafından ortaya atılan bu iddianın esas amacı insanın doğuştan günahkâr olduğu ve bunun kalıtımsal olarak nesilden nesile aktarıldığı tezine karşı çıkmaktır fakat bu iddia, insanın doğuştan manevi yeteneklere sahip olmadığını varsaymaktadır (Oruç, 2021). Bu varsayım artık, ciddi bir şekilde sorgulanmaktadır. Montessori bu varsayıma karşı çıkanlardandır. Ona göre çocukta maneviyat doğal olarak vardır. Rehberlik ve eğitim yoluyla çocuğun doğuştan getirdiği manevi yetenekleri işlenebilir (akt. Oruç, 2019). Psikoloji alanında yapılan araştırmalar, bireyin gelişiminin belirlenmesinde doğuştan getirdiği özelliklerin ve yeteneklerin en büyük etken olduğunu savunan nativizm (doğuştancılık) görüşünün ya da bireyi toplumun ürünü olarak gören tabula rasa önermesinin tamamen doğru olamayacağını ortaya koymuştur. En makul görüş, bireyin gelişiminin hem doğuştan getirdiği özelliklerden hem de çevresel faktörlerden etkilendiğinin kabulü olarak görülmüştür (Yavuz, 2012).

Güvenilir bir ortam ve çevre bebek için önemlidir. Ebeveyn veya bakıcılar tarafından çocuğun ihtiyaçları hızlı bir şekilde karşılanırsa ve sabit düzenli bir çevresi olursa bebeğin güvenme olasılığı daha yüksek olur. Kişinin ihtiyaçlarının tutarlı ve sevgiyle karşılanması sonucu ortaya çıkan güven, inanç oluşumunun temeli olarak görülmüştür (Ratcliff & Ratcliff, 2010; Yust, 2003). Ratcliff'ler, anne-babaların bir bebeğin güven duygusunun yüksek olması ve dolayısıyla inanca sahip olabilmeleri için ne yapmaları gerektiği sorusunun cevabını aramışlardır. Bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmadığı ve ağlamasının görmezden geldiği kaotik bir ortam, çocuğun çevreye karşı güvensizlik duymasına sebep olabilir. Bu nedenle, bebeğinin güven duymasını isteyen ebeveynin yapabileceği en iyi şey, bebeğinin ihtiyaçlarını düzenli olarak karşılamak ve düzenli bir ev hayatına sahip olmak için çabalamaktır. Güven duygusu yüksek bir çocuğun güvenen bir yetişkin haline geleceği ve inançlı bir birey olma eğilimine sahip olacağı iddia edilmiştir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Araştırmacılar bu bölümdeki görüşlerini, Erikson'ın psikososyal gelişim kuramına dayandırmışlardır. Erikson, insan yaşamını sekiz evreye ayırmıştır ve her evrenin kendine özgü gelişimsel hedefleri olduğunu belirtmiştir. Bebeklik dönemine (0-1 yaş) denk gelen ilk evrede hedef, bireyin temel güven duygusunu kazanmasıdır. Erikson, bebeğin ihtiyaçlarının karşılanmasıyla güven duygusunun gelişebileceğini ve güven konusunda sağlıklı gelişim gösteren bebeklerin

dini duygular edinmesinin mümkün olduğunu savunmuştur (akt. Gürses & Kılavuz, 2011). Birçok araştırmacı Erikson gibi güveni, dini duygunun temellerinden biri olarak görmüştür. Ribot, cezalandırmaya ve ödüllendirmeye muktedir yüce bir varlığa duyulan güvenin inancın kaynağı olduğunu belirterek inanç ve güven arasında ilişki kurmuştur (akt. Oruç, 2010).

Ebeveynler ve yakın çevre, çocuğa Tanrı'nın onu önemseddiği ve ihtiyaçlarını karşıladığı hakkında düzenli olarak konuşarak çocuğun algısını etkileyebilirler. Çocuklarla manevi içerikli konuşmalar yapmak manevi gelişimin en kritik yönünü oluşturur. Ancak bu konuşmalar tek taraflı bir enformasyon şeklinde değil hem ebeveynin hem çocuğun aktif katılımıyla gerçekleşmelidir. Çocuk manevi konuşmalara aktif bir şekilde katılırsa bu konuşmaları gündelik hayatına taşıyabilir ve manevi kişiliğini bu sayede inşa edebilir (Oruç, 2019).

Duygular ve hisler bebeğin yaşamının önemli yönleridir. İnsanların iki yaşından önceki olayları hatırlamaları mümkün değildir. Çünkü insanlar konuşma ve anlama gibi sözel yetenekler sayesinde hatırlarlar. Ancak dünyaya, ebeveyne ve hatta kelimelere ilişkin hisler bebeklik döneminde oldukça önemlidir. Ratcliff'ler, ebeveynlerin bu hisleri nasıl etkileyebileceklerini tartışmışlardır. Bu noktada etkileşimin ve fiziksel temasın olduğu sevgi dolu bir çevrenin önemini vurgulamışlardır. Nitekim çocuğu sıkıca ama nazik bir şekilde kucaklamak ve okşamak, duygusal sıcaklığı ve ilgiyi çocuğa geçirir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Ratcliff'ler, bebekleriyle sevgi dolu bir bağ kurmaları ve bu bağ sayesinde bebeklerinin Tanrı'ya dair hisler edinmesini sağlamaları için ebeveynlere bazı tavsiyelerde bulunmuşlardır. Ebeveyn, bebeğini kucağına alıp gereken ilgiyi gösterirken onunla konuşabilir, ona şarkı söyleyebilir ve Tanrı'yla ilgili bazı sözleri konuşmalarına ve şarkılara dâhil edebilir. Bebek bu sözlerin anlamını anlamayacaktır fakat bu sayede ebeveynin bebeğe olan sevgi dolu ilgisi ve kelimelere ait sesler arasında olumlu duygusal bir bağ kurulmuş olacaktır. Bebek, kucaklanmanın verdiği rahatlığın tadını çıkartırken usulca onun kulağına fısıldanacak şarkılar ve sözler sayesinde, Tanrı'yla duygusal bir bağ kuracaktır. Bebek bu sözlerin anlamını büyüyünce anlayacaktır fakat bu duygusal bağ sayesinde çocuk, bebeklik döneminin çağırttığı sözleri diğerlerine nazaran daha çok sevecektir. Öte yandan eğer Tanrı ve dini inançla ilgili sözler öfke, yoksunluk, ilgisizlik gibi durumlarla bağdaştırılırsa bebeğin dine karşı daha sonraki duygusal tepkileri olumsuz olabilir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Erken çocukluk dönemi

Bebekler, kendisine düzenli olarak bakan anne babasından birine veya bakıcısına güçlü bir şekilde bağlanma eğilimindedirler. Bu sebeple çocuk 2-3 yaşlarında kilise okuluna ilk başladığı zamanlar ağlayabilir. Genellikle çocuklar, diğer çocukların olduğu bu ortama kolay alışsa da bazen bu ağlama ve huzursuzluk hali devam edebilmektedir. Kilise personelinin ve gönüllülerin çocuğun neden ağladığını doğru okuması ve cevaplaması oldukça önemli görülmüştür. Bazı ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişki yeterince gelişmemiş ve güvenilir hale gelmemiş olabilir. Bu durumlarda çocuk ebeveyn ayrıldığında ağlamayıp daha sonra ağlayabilir veya ebeveyn çocuğu almak için geri döndüğünde çocuk gitmek istemeyebilir. Unutmamak gerekir ki güçlü ya da zayıf bağ kurmak tamamen ebeveynin elinde değildir. Bazen çocuğun doğuştan getirdiği mizaç özellikleri aradaki bağı ebeveyn davranışlarının etkisinden daha büyük ölçüde etkileyebilir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Bağlanma, ebeveyn yanından ayrıldığında ağlamayı ve olumsuz davranışları ortaya çıkaran bir “ayrılık kaygısı” ortaya çıkarır. Ancak bir yandan da 1-3 yaş arasındaki çocuklar, ebeveynin güvencesini ve cesaretlendirmesini istemekle bağımsız olmak ve kendi başına bir şeyler yapmak arasında gidip gelirler. Bu durumda mümkünse ebeveyn esnek olmalı, çocuğunu cesaretlendirmelidir. Fakat aynı zamanda çocuk itaatsizlikte ısrar ederse ebeveynin disiplinli olması gerekir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Psikolojide bağlanma kuramı adı verilen bu konu hakkında çok sayıda bilimsel araştırma yapılmıştır. Bağlanma, bebeğin belli bir kişiye olumlu tepki vermesi olarak anlaşılır. Bebek vaktinin çoğunu bu kişiyle geçirmek ister ve herhangi bir şeyden korktuğunda bu kişiye sığınma ihtiyacı hisseder. Bu kişi genellikle annedir. Çocuğun bu dönemde bağlanma kişisiyle kurduğu bağın yetişkinlik döneminde kuracağı ilişki ve iletişimleri etkileyeceği öngörülmüştür. Güvenli bağlanan çocuklar genellikle pozitif gelişmeler kaydedebiliyorken güvensiz bağlanan çocuklarda negatif durumların meydana gelme olasılığı vardır (Soysal vd., 2005). Çocuğun annesiyle arasında kurduğu sevgi ve güvene dayalı bağı zamanla Tanrı’ya yöneleceğini savunan Kirkpatrick, çocuğun annesine hissettikleri ile Allah’a hissettikleri arasında benzerlik olduğunu savunmuştur (akt. Oruç, 2010). Bu sebeple çocuklarının Tanrı’ya karşı olumlu hisler geliştirmesini isteyen ebeveynlerin çocuklarıyla sevgi ve güven odaklı bağ kurmaya özen göstermeleri gerekmektedir.

Çocuk, ebeveyninin güvencesini istemekle bağımsız olmayı istemek arasında bocalarken bağlanma figürünün yerine geçen bir nesneye bağlanır. Genellikle bu nesne bir battaniye, en sevilen oyuncak veya herhangi bir nesne olabilir. Çocuk ebeveyninin yerine koyduğu bu nesneyi yanına alarak ebeveyni yanında olmadan dışarı çıkma cesareti gösterebilir. Aylar geçtikçe bu nesne daha az önemli hale gelir. Ancak tamamen önemini kaybetmeyebilir. Bazı yetişkinler hala çocukluk döneminden kalma oyuncaklarını saklarlar fakat bunun sebebi güvenlik ve ebeveyninden ayrılma değildir. Bağlanma ve bağlanma nesneleriyle ilgili tüm bunlar önemlidir. Çünkü kanıtlar gösterir ki bağlanma süreci, çocuğun Tanrı tasavvurunun gelişimiyle ilgilidir. Büyüyen çocuk nesne olmadan da güvende olabileceğinin farkına varır. Ratcliff'lere göre çocukların çoğu, ebeveyni veya nesnesi yanında olmadığına onu koruyanın Tanrı olduğuna inanırlar. Bu inanç elbette, güvende olmak için çocuğa dua etmeyi öğreten, çocuğa Tanrı'nın koruyuculuğundan ve sevgisinden bahseden yetişkin tarafından desteklenmelidir. Ebeveynler bu fırsatı iyi değerlendirerek çocuğa Tanrı farkındalığını kazandırabilirler. Zamanla, bağlanma nesnesinin yerini Tanrı alacaktır. Yapılan araştırmalar, Tanrı hakkında bir şeyler öğretmeyen ailelerin çocuklarının bile Tanrı tasavvuru geliştirdiklerini ortaya koymuştur (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Çocukların Tanrı tasavvurları üzerine yapılan araştırmalar genel olarak, bir çocuğun anne-babaya bakışı ile Tanrı'ya bakışı arasında güçlü bir benzerlik olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuk bazen anneyi, bazen babayı tercih eder ancak çoğu zaman anne ve babanın özelliklerini birleştirir. Ratcliff'ler bu sebeple ebeveynlerin Tanrı'yı en iyi şekilde temsil etmeleri gerektiğini düşünmüşlerdir. Bu bölümde araştırmacılar, okul öncesi çağındaki bir çocuğa Tanrı'nın olağanüstü bazı güçlere sahip bir insandan çok daha fazlası olduğunu öğretmeye çalışmanın işe yarayıp yaramayacağını sorgulamışlardır. Bu çabanın muhtemelen ebeveyn ve çocuk için sonuçsuz ve sinir bozucu olacağı kanaatine varmışlardır. Ancak yine de Tanrı hakkında, çocuğun bakış açısıyla çelişen yorumlar yapmakta bazen fayda olduğunu söylemişlerdir. Örneğin, çocuğa Tanrı'nın tüm dünyayı yoktan var ettiği söylenebilir. Bu, çocuğu iyi yönde şaşırtacak bir bilgi olur. Çocuk Tanrı'nın insanlardan çok daha büyük olduğunu idrak edebilir. Misal, çocukla *"Kimse Tanrı hakkındaki her şeyi bilemez. O çok gizemlidir. Onun bizi sevebilmesine rağmen bizim onun hakkındaki her şeyi anlayamamamız çok şaşırtıcı değil mi?"* şeklinde konuşulabilir. Tanrıya dair düşüncelerin yanıltıcı olarak basitleştirilmesindense çocuğun Tanrı'yı çevreleyen gizemi hissetmesi daha iyidir. Erken çocukluk döneminde çocuğa Tanrı hakkında bir şeyler öğretmek için iyi bir kural vardır: Gelecekte tersine çevrilmesi gerekecek hiçbir şeyi öğretmemek. Ergen ve yetişkinler

gelecekte, çocukluklarından kalma ve doğru olmayan Tanrı tasavvurlarını reddet-
tikleri zaman Tanrı'yı reddediyormuş gibi düşünürler (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Bu kitabın temalarından biri, ebeveynlerin ve çocuklarının manevi deneyim ve gelişimlerini paylaşmaları gerekliliğidir. Bunu yapabilmenin bir yolu, ebeveynlerin kendilerinin etkilendiği, manevi hayatlarını şekillendiren inançla alakalı hikâyeleri çocuklarına anlatmalarıdır. Çocukların, yetişkinlerin mücadele ve zaferlerini duymaya ihtiyacı vardır. Yetişkinlerin inanç yolundaki dönüşüm deneyimlerini, çocukların anlayabilecekleri kadarıyla anlatmaları iyi olabilir. Bu sayede çocuk, yetişkinin inancının yavaş yavaş arttığını anlar ve kendisinin hemen yetişkinin bulunduğu noktaya gelmesinin beklenmediğini bilmek onu cesaretlendirir. Geçmişe dair hikâyeler önemli olsa da ebeveynin şu anda Tanrı ile olan ilişkisi hakkında da paylaşımda bulunması gerekir. Erken çocukluk döneminde çocuğun bu konuda anlatılanları tam olarak anlaması zordur ancak çocukluk döneminde çocuk, ebeveynin Tanrı'yla olan ilişkisini anlayacak, Tanrı'nın gerçek ve ebeveyn için önemli olduğu kanaatine varacaktır. Ebeveynlerin Tanrı ile olan ilişkisi çocuk için örnek teşkil eder (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Ratcliff'ler, çocuğun dini-manevi eğitimini etkili kılabilmek için ebeveynlere, çocuklarını herkesten daha iyi tanıdıklarını ve bu nedenle çocuk için neyin en önemli olduğunu muhtemelen bileceklerini hatırlatmakla birlikte, çocuğun eğitiminde takip edilebilecek tavsiye niteliğinde bazı yönergeler oluşturmuşlardır (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Bu yönergeler şu şeklide sıralanabilir:

- Çocuğunuzun hem konuşmasında hem de eylemlerinde öğretiminizin sonuçlarını izleyin. Çünkü bunlar öğretiminizin etkili olup olmadığının önemli göstergeleridir.
- Aynı anda çok fazla içerik öğretmeye çalışmayın. Her gün iki ila beş dakikalık eğitim, haftada bir gün otuz dakikalık eğitimden çok daha iyidir.
- Uygulamaları kısa ve dikkat dağıtmayacak şekilde tutun. Okul öncesi çocuklar muhtemelen hikâyeleri kendi hayatlarına uygulayamayacaklar, bu yüzden onlara yardım etmeniz gerekecek.
- Çocuğun yeterince öğrendiğini veya öğretme yaklaşımınızı değiştirmeniz gerektiğini anlamak için çocuktan ipuçları alın. Örneğin, çocuğun “Anne, başka bir şey yapabilir miyiz?” demesi tam bir ipucudur.
- Drama, çizim, kukla, dans ve diğer yöntemleri kullanarak çocuğu aktif olarak dâhil edin. Kıssa anlatımı veya ders esnasında çocuğun hareket halinde olması onu öğrenmede aktif kılacaktır.

- Koklama, dokunma ve görme dâhil olmak üzere mümkün olduğunca çok duyuyu kullanın.
- Birçok anne-baba çocukla konuşmak için en ideal zamanın yatma vakti olduğunu düşünüyor. Günün olayları muhtemelen çocuğun zihninde olacaktır ve ebeveynin günü değerlendirmesi, çocuğun olup bitenlerin manevi boyutunu görmesine yardımcı olabilir.
- Hikâye anlatırken, eski gibi görünmeyen ve çok sayıda resim içeren kitaplar kullanın. Sesinizde tonlamaya dikkat edin ve mimiklerinizi kullanın.
- Birçok çocuk, okul öncesi dönemde ve ilkokulun ilk yıllarında bilinen kalıplaşmış duaları yaparlar. Çocuk sadece bir an önce bitirmek için dua etmiyorsa, bu duaları kullanmanın yanlış bir şey olduğu düşünülmemektedir. Dolayısıyla çocuklarınıza kalıplaşmış çocuk dualarını öğretebilirsiniz veya onları içlerinden geldiği dua etmeye teşvik edebilirsiniz. Özellikle gece yatmadan önceki zaman bu duaları yapmak için uygun bir zamandır.
- Çocuğunuza her şeyi etkileşimli bir şekilde öğretin. Ayarlaması kolay olan ve tekdüze derslerden kaçının. Bunun yerine çocuğun ne seviyede olduğuna bakın ve bu çerçevede onunla konuşarak öğreteceğiniz konulara ve öğretim yöntemine karar verin. İdeal olan öğretim yöntemi, çocuğun bir soru sormasıyla bir konunun tartışılmaya başlaması şeklinde olmalıdır. Bu, birdenbire bir şeyi dayatmanızdan daha iyi bağlantı sağlayacaktır.
- İster arabaya binmek ister bahçede ot toplamak veya bir TV programı izlemek olsun, birlikte yaptığınız şeylerde kutsal kitabı aşılayın.
- Çocuğunuz bazı teolojik veya teknik yanlışlıklar içeren bir yorum yaparsa, aşırı tepki vermemeye dikkat edin. Bir yandan çocuğun yorumunu düzeltirken bir yandan da sizinle olan paylaşımını onaylayabilirsiniz.
- Öğretiminizi asla tatsız hale getirmeyin ve çocuğunuzun öğrettiğiniz şeyden sıkıldığını görürseniz ya çabucak bitirin ya da yönteminizi değiştirin.
- Genellikle okul öncesi çocuklar için uygun olan, kıssaların anlatılmasıdır. Ancak kıssa seçerken kitapların, çocukların anlayabileceği hikâyeleri ele aldığından ve kıssalarda yer alan, çocuğu ruhen olumsuz etkileyebilecek korku öğelerinin kitapta atlanmış olduğundan emin olmalısınız.

Tüm bu yönergelerden anlaşıldığı üzere araştırmacılar, çocuğa din eğitimi verirken ebeveynlerin, karşısındakinin çocuk olduğunun farkında olarak bunu gerçekleştirmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Din eğitimi verilirken çocuk-

lar zorlanmamalı ve sıkıcı uygulamalardan uzak durulmalıdır. Din eğitiminde çocukların bilişsel ve duyuşsal seviyesine uygun içerikler ve yöntemler tercih edilmelidir. Öğretilenlere karşı çocukların tepkileri iyi ölçülmeli ve buna göre öğretilenler ve kullanılan metotlar yeniden düzenlenmelidir. Tek bir metotla öğretimle yetinilmemeli ve hem metotlar hem de kullanılan materyaller çeşitlendirilmelidir. Birçok duyuya hitap edebilecek görsel ve işitsel materyallerden yararlanılmalıdır. Ebeveynler tek yönlü iletişimden kaçınmalı ve çocuğu öğretimin içine aktif bir şekilde dâhil etmelidirler. Çocuklar hata yaptıklarında veya hatalı konuştuklarında onları kırmadan hataları düzeltme yoluna gidilmelidir. Böylece çocuğun dine karşı olumsuz bir tavır takınması önlenmiş olacaktır ve çocuk din hakkında konuşma cesaretini ve isteğini kaybetmeyecektir.

Ratcliff'ler, genel olarak okul öncesi çağıdaki çocuklara verilmesi gereken mesajın Tanrı'nın onları sevdiği ve koruduğu mesajı olması gerektiğini düşünmektedirler. Elbette çocukların, okul çağına geldiklerinde, Tanrı'nın yargısını ve adaletini bilmeye ihtiyaçları vardır. Ancak daha küçük olanların öncelikle Tanrı'nın sevgi ve ilgisini hissetmeye ihtiyaçları vardır. Çocuklara verilen mesajlar güzel bir dil kullanarak verilmelidir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Ratcliff'ler, bazı psikologların ve eğitimcilerin suçluluk duygusundan kurtulmanın gerekli olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Fakat buna karşın Ratcliff'ler, hataların farkına varabilmek için bir miktar kişisel suçluluk gerektiğini savunmuşlar ve günah olmayan şeylere karşı suçluluk hissetmekten sakındırarak yanlışlar için istenilen suçluluğun çocuklara nasıl aşılanaabileceğini sorgulamışlardır. Ebeveynler, sevgi ve şefkat atmosferini makul bir disiplinle birleştirdiğinde çocukların vicdan sahibi olmaları; kuralları ihlal ettiklerinde suçluluk duymaları daha olasıdır. Suçluluk, ebeveyn sevgisini kaybetme korkusundan kaynaklanır ve bu nedenle çocuk, suçluluk duygusuyla uğraşmaktan kaçınmak için ebeveyninin standartlarını içselleştirme eğilimi gösterir. Araştırmalar gösteriyor ki, çocuğun gerçekten bir yanlış yaptığı vakit suçluluk hissetmesi ve vicdan azabı duyması için kilit yaşlar, okul öncesi dönemine denk gelen 2-6 yaş aralığıdır (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Çocukluk dönemi

Ebeveynlerin kendi manevi gelişimlerini çocuklarıyla paylaşmaları gerektiği kitapta sık sık vurgulanmıştır. Çocukluk döneminde de buna devam edilmelidir fakat sadece zafer elde edilen olayları anlatmak doğru bulunmamıştır. Ebeveynlerin hayatlarında devam eden mücadeleleri, çocuk için fazla olmamak kaydıyla küçük

düşürücü de olsa paylaşımları tavsiye edilmiştir. Kendi hayatları ile çocuğun hayatı arasında bağlantı kurmalarının faydalı olacağı düşünülmüştür. Çocuk, anne babasına okulda maruz kaldığı zorbalıkları anlattığı zaman onu en derin şekilde dinlemenin ve yardım etmeye çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Ebeveynler çocuklarına kendi arkadaşlarıyla yaşadıkları sorunları anlatabilirler (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Yaşanılan zorlukların paralellik göstermesi çocuğa yalnız olmadığı ve bu sorunların zamanla çözüleceği hissiyatını verebilir. Anne ve babasının aynı yollardan geçtiğini bilmesi çocuğun hissettiği suçluluk duygusunu hafifletebilir.

Çocukların hayat mücadelelerine destek verebilmek için onlara, peygamberlerin veya başka şahısların zorluklarla geçen hayatları örnek verilebilir. Berryman, hastane papazıyken, ciddi bir şekilde hasta ve ölmekte olan çocukların inanç krizleri yaşadıklarını ifade etmiştir. İncil’deki “Good Shepherd” meselini duyan çocukların büyük bir rahatlık ve güç bulduklarını belirtmiştir. Bu çocuklar hem ailelerini hem diğer hasta arkadaşlarını bu meselden güç bularak cesaretlendirmişlerdir (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Çocukların yaşadıkları bazı trajik olaylar onları manevi olarak güçlendirebilir.

Çocuk maneviyatı konusunda birçok çalışması bulunan Roehlkepartain tarafından yapılan bir araştırmada, bir çocuğun inanç gelişimini en çok etkileyen üç unsur tespit edilmiştir (akt. Ratcliff & Ratcliff, 2010):

1. Bir veya her iki ebeveynle inancı tartışmak.
2. Aile veya ebeveynlerden biri ile düzenli bir ibadet zamanına sahip olmak.
3. Aileyle birlikte bir yardımlaşma projesinde yer almak.

Ratcliff’ler, Tanrı ile olan bir ilişkinin bireyleri doğal olarak yardıma ihtiyacı olanları sevmeye ve onlarla ilgilenmeye sevk etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yardıma ihtiyacı olanlara el uzatırken çocukların yetişkinlerin yanında bulunması önemle vurgulanmıştır. Ebeveynin sadece çocukları yanında getirmekle kalmayıp, aynı zamanda evsizlere, yoksullara, istismara uğramış veya ihmal edilmişlere, yaşlılara, sakatlara, yoldan çıkmış veya kaybolmuş kişilere yardım etmek için çocukların bir şekilde aktif olarak katılımlarını sağlamasının daha iyi olacağı düşünülmüştür. Örneğin, bir huzurevi ziyaret edildiğinde çocuk buna şahitlik edebilir. Onlar da anne babalarıyla birlikte, huzurevindeki insanlarla odalarında sohbet etmek için gelebilirler. Kendi aileleri tarafından çoğu zaman ihmal edilen o insanları dinleyip onlara sevgi gösterebilirler. Ratcliff’ler, kilisede veya başka bir kuruluştaki çocukları da içeren faaliyetlere gönüllü olmayı tavsiye etmişlerdir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Çocuklar için Din ve Maneviyat Eğitimi Uygulamaları

İncil’de yer alan kıssaların, çocuğun din eğitimi için önemli olduğu düşünülmektedir. Yazarlardan biri, durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Hayatımın başından itibaren, yeterince büyüyünceye kadar babam bana her gece İncil kıssalarını okurdu. Bu kıssaları dinlemek, İncil’in ailem için ne kadar önemli olduğunu ve İncil’in çok özel bir kitap olduğunu anlamamı sağladı.”* (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Araştırmacının bu ifadesinden anlaşılıyor ki, çocuk dinlediği kıssaların verdiği mesajları tam olarak idrak edebilecek seviyede olmasa bile kutsal kitabın önemli olduğunu kavrayabilir ve ona aşına hale gelebilir. Çocukların kendi inançlarına ait hikâyeleri, şarkıları ve ritüelleri duymaya ihtiyaçları vardır. Nasıl ki insanın kulağı konuşmayı öğrendiği dile göre kendini eğitiyor ve nasıl ki kişinin kelime dağarcığı yalnızca konuştuğu dilde olan kelimelerle sınırlıysa, aynı şey din dili için de geçerlidir. Çocuk, dinlediği hikâyeler sayesinde din diline aşına hale gelecektir (Yust, 2003). Kitapta kıssalarla ilgili bölümde, kıssaların çocuklara en etkin şekilde aktarılması için çeşitli yöntemler sunulmuştur. Etkili hikâye anlatıcılığına dair yöntem ve teknikler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Örneğin, bu yöntemlerden biri kukla kullanımıdır ve araştırmacılar kuklada bulunması gereken özelliklerden kuklacının jest ve mimiklerine kadar birçok detayı kitapta vermişlerdir. Buna benzer şekilde, verilen diğer tavsiyeler de okuyucuların anlayıp uygulayabilmeleri için oldukça detaylandırılmıştır. Pantomim yapmak, hikâyelerin resmini çizmek, sanat projeleri yapmak, müzik ve danstan yararlanmak gibi daha birçok yöntemden bahsedilmiştir. Kıssa aktarımında en etkin yöntemin ise canlandırma yöntemi olduğu belirtilmiştir. Canlandırma, sadece kıssaları anlatmak için değil aynı zamanda kutsal kitabın ilkelerinin gerçek hayattaki uygulamalarını simüle etmek için de kullanılabilir. Örneğin, bir çocuğun başka bir çocukla oyuncak paylaşması üzerine bir drama, kutsal kitaptaki paylaşma ve yardımlaşma ilkelerinin anlaşılması için canlandırılabilir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Araştırmacıların bir diğer tavsiyesi, ebeveynlerin çocuklarına bazı rutinler kazandırmasıdır. Bu rutinler sayesinde din, günlük hayatın içine entegre olur ve birey Allah’ın hayatında daima müdahil olduğunun bilincinde olur (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Örneğin, yatmadan önce veya yemekten önce dua etmek çocuklara kazandırılacak alışkanlıklardır. Ebeveynler bu konu üzerine düşünüp çocuklarına ne gibi güzel alışkanlıklar kazandıracaklarını kendileri tespit edebilirler.

Bayram kutlamaları da çok etkili bir öğrenme yöntemi olarak görülmüştür. Çocuklar doğdukları andan itibaren nesnelere dokunarak ve onları yönlendirerek en iyi şekilde öğrenirler. İlkokul yıllarında bile nesneleri tutmak ve hareket ettirmek çocukların daha hızlı anlamalarına ve öğrenmelerine yardımcı olur.

Çocuklar bu kutlamaları her yıl tekrarlayarak kelimeleri tekrar duyar ve etkinlikleri yeniden gerçekleştirir; anlayış her seferinde biraz daha gelişir. Eğitimciler bu yaklaşıma, belirli bir dersi belirli aralıklarla birkaç kez öğreterek her seferinde çocuğu daha ileri bir öğrenme düzeyine çekmeyi amaçlayan “sarmal müfredat” adını vermişlerdir. Çocuğun dini ve manevi deneyimleri, her bayram gözleminde büyür ve gelişir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Çocukların din eğitiminde dini mekân ziyaretleri etkili görülmüştür. Ratcliff'ler, kilisenin çocuğun manevi gelişimi için önemli bir kaynak olduğunu düşünmüşlerdir. Çünkü Tanrı'ya dair bazı izlenimler o binada ve o binadaki insanlar tarafından oluşturulmaktadır. Kiliseye gitmenin ve Tanrı'ya ibadet etmenin, pek çok çocuk ve hatta pek çok yetişkin için neredeyse eş anlamlı olduğu ve birçok kişinin manevi dönüşümlerinin, kilisedeki deneyimlerinden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Ancak kilisenin bu gibi etkileri olsa da Ratcliff'ler, çocukları haftada bir iki saat kiliseye bırakmanın onları imanda tutmak için yeterli olmayacağını düşünmüşlerdir. Kilisenin, çocukların inançlarını öğrendiği ve deneyimlediği tek yer olmaması gerektiği, ancak anne babaların çocuklarını manevi olarak eğitme görevlerinde destekleyen yardımcı bir kaynak olarak kullanılabileceği ifade edilmiştir. Düzenli olarak, çocukları seven ve onaylayan bir kiliseye gitmenin bu noktada çok önemli olduğu vurgulanmıştır (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Doğa gezileri ve aile kampları ailecek yapılabilecek ve din eğitiminde kullanılabilecek etkinliklerdir. Aile kampı yapmanın eşsiz bir deneyim olabileceği ve doğal dünyanın önemli manevi gerçekleri öğretebileceği savunulmuştur. Kamp yapmanın günlük yaşamın müdahalesini ortadan kaldırarak ailenin Tanrı'yı dinlemesine yardımcı olacağı düşünülmüştür. Çevre, çocuklar için Tanrı'ya ve Tanrı'nın sözüne dair iç görü sağlayabilecek örnekler sağlayabilir. Doğada bulunan her şey Tanrı'nın varlığının insanları bütünüyle kuşattığına kanıttır. Doğadaki tüm varlıklar adeta Tanrı'yı tesbih etmektedir. Ratcliff'ler bu tür kavrayışları harekete geçirmeye yardımcı olabilecek etkinlikleri saymaktadır: Ata binme, bisiklete binme, yürüyüş, kayak, rafting gibi sporlar yapma, kano gezintisi, nadir bitkileri arama veya hayvanları izleme ve doğa fotoğrafları çekme (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Ratcliff'ler, psikoloji alanında akademisyen olan Cyd Quarterman ile görüşmelerine dayanarak, kamp esnasında doğadan öğrenilebilecek dersleri şu şekilde listelemiştir:

- Dereler ve nehirler: Allah'ın mağfireti daima akar ve bizi temizler.
- Çiçekler: Nasıl Allah'ın güzelliğini yansıtıyorlarsa, bizim de Allah'ın güzelliğini yansıtmamız gerekir.

- Çim: Dünyadaki yaşamımızın geçici olduğunu hatırlatır.
- Yıldızlar: Işığımız karanlıkta parlasın ki insanlar Rabbimize yönelsin.
- Kuşlar: Şarkıları bize Allah'ı tesbih etmeyi hatırlatmalıdır.
- Ağaç kökleri: Güç ve beslenme kutsal kitabın kökünden gelir.
- Gökyüzü: Tanrı'nın sevgisi sonsuzdur ve gökyüzü onun tuvalidir.
- Tohumlar: İncamızı başkalarıyla paylaşarak inanç tohumları ekeriz.

Çocuğun ailede aldığı din eğitiminde sadece anne baba değil ayrıca kardeşler, büyükanne ve büyükbabalar da etkilidir. Ratcliff'ler, İncil'e dayanarak Tanrı'nın, erkek ve kız kardeşlerin uyarma ve örnek olma yoluyla birbirlerini manevi açıdan teşvik etmelerini istediğini ifade etmişlerdir. Bunun çocuklara erkenden iletilmesi gereken bir mesaj olduğu düşünülmüştür. Çocukların erkek ve kız kardeşleriyle ilgili olarak manevi sorumluluklarını ve manevi rollerini görmeleri gerektiği bildirilmiştir. Çocuklar, bunu yapmak için iyi bir neden görürlerse ebeveynleriyle iş birliği yapmaya daha yatkın olurlar. İş birliği yapan çocukları teşvik etmek için kendilerine ödül cinsinden birtakım ayrıcalıklar verilmesi tavsiye edilmiştir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Büyükanne ve büyükbaba, ebeveynin çocukla paylaşmaya çalıştığı inancı doğrulama ve bu inancı detaylandırma potansiyeline sahiptir. Dindar büyükanne ve büyükbabalar, manevi gelişimin önemli anları da dâhil olmak üzere kendi deneyimlerini anlatarak çocukların manevi gelişimini teşvik edebilirler. Bu, çocuklarda Tanrı'nın hayatlarında önemli dönüm noktalarında da müdahil olacağına dair bir beklenti yaratabilir (Ratcliff & Ratcliff, 2010). Büyükanne ve büyükbabalar, kendi ebeveynleri ve diğer akrabaları hakkında konuştukları için aile kimliğinin aktarılmasına ve korunmasına yardımcı olabilirler. Aile için bu zeminin, çocukların hem geçmişe hem de gelecek nesillere bağlı olduğu bir süreklilik duygusunu zenginleştireceği düşünülmüştür. Konuyla ilgili olarak D. Ratcliff deneyimini aktarmıştır (Ratcliff & Ratcliff, 2010, s.154):

“Ben küçükken, kafamı merakla dolduran uzak yerler ve uzak zamanlarla ilgili hikâyeler anlatırlardı. Bazen hikâyeler hayattan daha büyük, en azından sınırlı hayatımdan daha büyük görünse de akrabaların iyi ve kötü hikâyeleri beni etkiledi. Hikâyeler, arzu edilen ve itici davranışlar arasındaki farkı vurguluyordu. Başka bir deyişle, bana ahlakı öğrettiler.”

Anne ve babaların yokluğunda torunlarını büyüten büyükanneler ve büyükbabalar, kendi çocuklarıyla olan tecrübelerinden çıkardıkları dersler sayesinde

torunları nasıl eğitmeleri gerektiğini daha iyi biliyor olabilirler. Onlar ayrıca, aynı dinin ya da inancın farklı zamanlarda ve mekânlarda nasıl anlaşıldığına ve yaşandığına dair farklı bir bakış açısı sağlayabilirler. Ancak bazı büyükanne ve büyükbabalar ebeveynin aşılama için çok uğraştığı dini ve manevi değerlere zarar da verebilirler. Bu durumda ebeveynlerin çocuklarına büyükanne ve büyükbabaları için dua etmeleri fakat onların örnekliliğini takip etmemeleri gerektiğini açıklamaları tavsiye edilmiştir (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Sonuç

Dindar bir ailede yetişsin veya yetişmesin her çocuğun doğasında maneviyatın olduğu ve ailede verilen din eğitimiyle çocuğun bu potansiyelinin ortaya çıkarılabileceği ve geliştirilebileceği konusunda birçok çalışma yapılmıştır. “ChildFaith” kitabı, çocukların maneviyatlarının ve Allah tasavvurlarının gelişimini ele alan bu tür çalışmalardan biridir. Ebeveynlerin çocuğun dini duygu ve düşüncesinin gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğu iddiası kitabın ana temasıdır. Hristiyan din eğitimcisi ve ebeveyn olan Amerikalı araştırmacılar Ratcliff’ler tarafından yazılmış bu kitap, bir çocuğun bebeklikten itibaren gelişim dönemleri boyunca dini gelişimlerini ve ailede aldıkları din eğitiminin onların gelişimini nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Bunun için bilimsel kaynaklarla birlikte Hristiyan teolojisinin verilerinden yararlanılmış ve ebeveynlere yönelik tavsiyeler Hristiyan aile kültürüne uygun bir tarzda ele alınmıştır. Ratcliff’lerin din eğitime yönelik düşünce, yöntem ve tavsiyelerini kendi çocukluklarında aileden aldıkları din eğitime ve ebeveyn olarak çocuklarına dair deneyimlerine dayandırmış olmaları, Hristiyan ailede din eğitiminin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması açısından önemlidir.

Dini-manevi gelişimin bebeklikten itibaren başladığı ve Piaget’in bilişsel gelişim kuramına dayanan araştırmalarının aksine din eğitiminin çok küçük yaştan itibaren verilebileceğinin ifade edilmesi kitabın temel tezidir. Bebeklerin mizaç özelliklerinin ve ebeveyniyle güven odaklı kurduğu ilişkinin ileride sahip olacakları Tanrı ve din anlayışına etki edeceği belirtilmiştir. Ebeveynine güvenen çocuğun ebeveyninin Tanrısına da güveneceği; ebeveyninin Tanrı ile oluşan ilişkisinden etkileneceği düşünülmüştür. Tanrı inancının bebeklikten itibaren kademeli olarak geliştiği savunulmuştur. Çocukların okul çağına kadar Allah’ı, kendilerine istedikleri her şeyi veren bir insanmış gibi tasavvur ettikleri ifade edilmiştir. Okul çağına geldiklerinde antropomorfist Tanrı anlayışlarını terk etmeye başladıkları ve Allah’ın insanlardan çok daha fazlası olduğunu anladıkları; sekiz yaşından itibaren Allah’ın her şeye gücünün yettiği bilincine sahip

olacakları ve birkaç yıl sonra Allah'ın her zaman her yerde olduğunu anlayacak seviyeye gelecekleri belirtilmiştir.

Kitapta yer alan diğer önemli bir husus ise çocuğun Allah tasavvurunun ebeveyni üzerinden şekillendiği düşüncesidir. Buna göre çocuklar, okul öncesi dönemde Tanrı'nın ve ebeveyninin özelliklerini birleştirme eğilimindedirler. Bu sebeple ebeveynlerin bu durumun farkında olarak eylemde bulunmaları ve çocuklarının gözünde Tanrı'yı temsil ettiklerini unutmamaları tavsiye edilmiştir. Okul öncesi çağındaki çocukların dini ve manevi gelişimlerini desteklemek için ebeveynlere ve diğer yetişkinlere tavsiye niteliğinde yönergeler sunulmuştur. Bu tavsiyelerin ortak teması; çocuğun sıkılmadan, severek öğrenmesini sağlamak ve dini, gündelik hayatın içine entegre ederek çocukları, anlayış düzeylerine uygun bir şekilde eğitmektir. Kitapta son olarak, çocukları dini ve manevi açıdan sağlıklı bir şekilde besleyebilmenin yolları ortaya konulmuş ve bu konu olabildiğince detaylandırılmıştır. Çocukların dini ve manevi gelişimlerinin desteklenmesi noktasında en büyük sorumluluk ebeveynlerine ve daha sonra çevrelerindeki diğer yetişkinlere düşmektedir. Ratcliff'ler böyle düşündükleri için Hristiyan ebeveynlere yol göstermek amacıyla birçok yöntem ortaya koymuşlardır.

Söz konusu kitap üzerinden anlaşılmaktadır ki, ülkemizde olduğu gibi Batı ülkelerinde de ailede din eğitimi oldukça önemli görülmektedir ve bazı aileler, din eğitimi için çocuğun soyut düşünme evresine geçmesini beklememektedirler. Bebeklik dönemi de dahil olmak üzere çocukluk yılları, din eğitiminden verim elde edebilmek için değerlendirilmesi gereken önemli bir dönem olarak görülmektedir. Gelişim kuramlarının yaş sınırlarının evrensel yasalar olarak kabul edilmesi nedeniyle çocuğun öğrenimini ertelemek yerine her yaş döneminin özelliklerine uygun etkinliklerle din eğitimi vermek daha sağlıklı görülmüştür. Her çocuğun aynı yaşta birebir benzer özellikleri göstermeleri mümkün değildir. Dolayısıyla onları en iyi tanıyan kişiler olan ebeveynlerinin, din eğitimi çocuğa en uygun şekilde düzenlemeleri gereklidir. Bu durum, ailede din eğitimin en önemli yönünü oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, Amerikalı Hristiyan ailede din eğitiminin anlaşılması için yalnızca söz konusu kitabın yazarlarının kendi ailelerine ve eğitimciliklerine dair tecrübe ve düşünceleri değerlendirilmiştir. Dolayısıyla kitaptaki düşüncelerin genel kanaati ortaya koyması mümkün olmayabilir. Bu konuda daha net ve genel düşüncelerin ortaya konulabilmesi daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Examining the Practices of ChildFaith Book as an Example of the Processes of Religious Education in An American Christian Family

Introduction

In the studies concerning religious and spiritual development, researchers frequently employed research and study methods based on Piaget's theory of cognitive development. For a significant period of time, the notion that religious development in children could commence from birth was not widely accepted due to studies influenced by the belief that children cannot grasp abstract concepts until around the age of 11 (Boyatzis, 2009). The American researchers Donald and Brenda Ratcliff present their insights on this topic in their book titled "ChildFaith." This study, contrary to research based on Piaget's theory of cognitive development, is based on the claim that spiritual development begins from infancy and that religious education can be given from a very young age (Ratcliff & Ratcliff, 2010). The aim of this study is to investigate the processes and approaches utilized in religious education within an American Christian family focusing on the book "ChildFaith," written by parents who are also researchers, where they share their knowledge and personal experiences regarding children's religious education. Through this examination, the study seeks to gain insights into the specific methods and practices employed by these parents/researchers to foster religious development in their children. Although there are many studies on Christian religious education carried out by the state or religious institutions in many countries, there have not been separate studies on how religious education takes place in the withing the families in these countries. This study is deemed significant as it is the first independent investigation specifically focused on the subject matter. The limitation of this study is that only the views, practices, methods and recommendations on religious education contained in the book in question are included (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

ChildFaith: Experiencing God and Spiritual Development with Your Children

The book can basically be examined in two parts. In the first part, the authors tried to explain the religious-spiritual development of the child by dividing it into three periods as infancy, early childhood and childhood. In the second part,

they offered parents and other adults many recommendations and methods on how to raise their children's spirituality, in other words, how to give children healthy religious education in the family (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Spiritual Development and Spiritual Experiences

In this book, Ratcliffs argued that a person can develop religiously/spiritually from infancy. According to them, there are two kinds of spiritual development. One aspect of spiritual development discussed in the book pertains to the progression and stages that occur as a child grows older. Children think differently over time about spiritual matters because of their over-all development that occurs in all areas of their lives. The maturation of the brain greatly affects this kind of development. Another type is spiritual growth that is independent of the maturation of the brain. According to this, an adult can have the same level of spirituality that a baby has. The book acknowledges that young children have a remarkable sensitivity and receptiveness towards experiencing a connection with God. They stated that the reason for this was the education the child received in the family (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Religious Development and Parent's Responsibility in Developmental Periods Infancy

Trust is widely regarded as the foundation for belief formation in infants. Conversely, if a child experiences a chaotic environment where their needs are consistently unmet and their cries go ignored, it can lead to feelings of insecurity and mistrust towards their surroundings. To cultivate a sense of confidence in their baby, it is vital for parents to consistently attend to their baby's needs and maintain a stable home environment. According to Ratcliff and Ratcliff (2010), it has been suggested that children who possess a strong sense of confidence are more likely to develop into trusting adults and individuals with a propensity for belief.

In their book, Ratcliffs provide guidance for parents to cultivate a loving bond with their baby and nurture their child's sense of God within this relationship. They suggest that parents can effectively engage in activities such as talking and singing to their baby while cradling them in their arms, and providing attentive care. These practices are aimed at fostering a secure attachment and creating an environment where the baby can develop a growing awareness of the divine presence through the loving connection with their parents. On the other hand,

if words about God and religious belief are associated with situations such as anger, deprivation, and indifference, the infant's later emotional reactions to religion may be negative (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Early childhood

Ratcliffs has offered some advisory guidelines that can be followed in a child's education in early childhood. Ratcliffs provide valuable advisory guidelines for early childhood education, specifically in the realm of religious education. Content and methods suitable for children's cognitive and affective level should be preferred in religious education. Children's reactions to what is taught should be well-measured and methods used should be rearranged accordingly. It is advisable to avoid relying exclusively on a single teaching method in religious education. Visual and auditory materials that appeal to many senses should be used. Parents should avoid one-way communication and actively involve the child in teaching. When children make mis-takes or speak incorrectly, they should be corrected without offending them. Thus, the child will be prevented from adopting a negative attitude towards religion, and the child will not lose the courage and desire to talk about religion (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Childhood

In this particular section, the emphasis is placed on the significance of role models for children during their early childhood years. Thus, the child can compare the parent's spiritual journey with his own. The parallelism of the difficulties experienced can give the child the feeling that he is not alone and that these problems will be solved in time. Knowing that his parents went through the same paths can relieve the guilt the child is likely to feel. Ratcliff and Ratcliff (2010) suggest that offering examples of prophets or other individuals who have faced hardships can be a valuable means of supporting children in their life challenges.

Nurturing Children's Religious and Spiritual Education

In the final section of the book, Ratcliffs provide valuable advice to parents and other adults regarding the religious education of children. The inclusion of Bible stories in religious and spiritual education is deemed crucial for its effectiveness and impact. In order to convey a bible parable to the child in the most effective way, many methods such as; effective storytelling, pantomime, drawing pictures of

stories, making art projects, making use of music and dance are presented and these methods are explained in detail. It is stated that the most effective method in transferring the stories of the Bible to the child is enacting. (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Another advice from the authors is that parents should introduce some routines to their children. Through these routines, religion becomes integrated into daily life and the individual becomes aware that Allah is always involved in his life. In the religious education of children, holiday celebrations and visits to religious places are considered as very effective. Ratcliffs think that the church is an important resource for the spiritual development of the child. Because some impressions of God are formed in that building and by the people in that building. Nature trips and family camps are also activities that can be done as a family and used in religious education. It is argued that doing family camping can be a unique experience and teach important spiritual truths about the natural world. All these methods are described in detail in the book (Ratcliff & Ratcliff, 2010).

Grandparents, in particular, have the potential to reinforce and elaborate upon the beliefs that parents strive to impart to the child. Grandparents possess the potential to affirm and provide further insight into the beliefs that parents seek to instill in their child. By sharing personal accounts and highlighting significant moments of their own spiritual growth, grandparents can contribute to the child's understanding and connection to their faith (Ratcliff & Ratcliff, 2010)

Conclusion

It is believed that every child, regardless of whether they come from a religious family or not, possesses an innate sense of spirituality. This inherent spiritual potential in children can be nurtured and developed through religious education provided within the family. By introducing religious teachings, practices, and values, parents can help children explore and cultivate their spirituality, tapping into their natural inclination towards the divine. Religious education in the family context has the capacity to unlock and foster the child's spiritual potential, regardless of their upbringing. The central theme of the book, authored by American researchers Ratcliffs, who are both Christian religious educators and parents, revolves around the significant impact parents have on the development of a child's religious beliefs and thoughts. The book aims to shed light on the process of a child's religious development from infancy through their various developmental stages, highlighting the influential role of religious education received within the family. It delves into how the religious upbringing provided

by parents affects the child's overall development, exploring the intricate relationship between parental guidance, religious education, and the child's evolving religious identity. In their exploration of religious education in the Christian family, Ratcliffs employed a combination of Christian theology and scientific sources. They integrated their own personal experiences of receiving religious education within their families during childhood, as well as their experiences as pa-rents, to formulate their thoughts, methods, and recommendations. This approach ensured that the book's guidance resonated with the Christian family culture and provided insights grounded in both religious teachings and practical experiences. By drawing on this knowledge, Ratcliffs aimed to provide relevant and meaningful recommendations that reflect the essence of religious education within the Christian family context.

Parents and the individuals who surround the child have the primary responsibility for sup-orting and nurturing children's religious and spiritual development. Recognizing this, the Ratcliffs present numerous methods and strategies in their book to guide Christian parents in fulfilling this responsibility.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Hülya BAŞTÜRK

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

- Atik, A. (2019). Çocukluk Dönemi Din Eğitime Bilimsel Temelli Bir Yaklaşım Denemesi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 22(56), 353-369.
- Benson, P. L., Roehlkepartain, E. C., & Rude, S. P. (2003). Spiritual Development in Childhood and Adolescence: Toward a Field of Inquiry. *Applied Developmental Science*, 7(3), 205-213.
- Boyatzis, C. J. (2009). Examining Religious and Spiritual Development During Childhood and Adolescence. İçinde M. de Souza, L. J. Francis, J. O'Higgins-Norma, & D. Scott (Ed.), *International Handbook of Education for Spirituality, Care and Wellbeing* (C. 3, ss. 51-67). Springer.
- Coles, R. (1991). *The Spiritual Life of Children*. HMM.
- Ergin, T. (2020). Bilişsel Gelişim. İçinde H. Ergin & S. A. Köseoğlu (Ed.), *Gelişim Psikolojisi* (9. bs). Nobel.
- Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), Art. 2.
- Köylü, M., & Oruç, C. (2017). Çocukluk Dönemi Din Eğitimi. Nobel.
- Nye, W. C., & Carlson, J. S. (1984). The Development of the Concept of God in Children. *The Journal of Genetic Psychology*, 145(1), 137-142.
- Oruç, C. (2010). Okul Öncesi Dönemde Dini Duygunun Kökenleri ve Gelişimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, X(3), Art. 3.
- Oruç, C. (2013). Erken Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi. *Journal of Turkish Studies*, 8(8), 971-971.
- Oruç, C. (2019). Tanımı Metodolojisi ve Eğitim Açısından Çocuk Maneviyatı. İçinde M. Köylü (Ed.), *Din Eğitiminde Çağdaş Konular* (ss. 153-181). DEM.
- Oruç, C. (2021). Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi (3. bs). DEM.
- Oser, F., Scarlett, G., & Bucher, A. (2007). Religious and Spiritual Development throughout the Life Span. In R. M. Lerner & W. Damon (Eds.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (pp. 942-998). John Wiley & Sons Inc.
- Ratcliff, D., & Ratcliff, B. (2010). *ChildFaith: Experiencing God and Spiritual Growth with Your Children*. Cascade Books.
- Rousseau, J.-J. (2009). *Emile*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., & Şenol, S. (2005). Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 8(2), 88-99.
- Underwood, L. (2011). The Daily Spiritual Experience Scale: Overview and Results. *Religions*, 2(1), 29-5
- Yavuz, K. (2012). Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi. Boğaziçi Yayınları.
- Yust, K. M. (2003). Toddler Spiritual Formation and the Faith Community. *International Journal of Children's Spirituality*, 8(2), 133-149.